

УДК 001(063):378,4 (Укр)

Валійова Т.Б.,

*ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського національного університету радіоелектроніки,
tvaliyovab@gmail.com**Україна, м. Харків*

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються методи активного навчання з урахуванням професійної спрямованості студентів в вищих навчальних закладах. Проаналізовано класифікацію методів навчання з урахуванням професійної спрямованості. Доведено, що формування та активізація навчальної діяльності – тривалий і складний процес, успішність якого залежить від умов, цілеспрямованих на образ, обумовлений відповідністю внутрішніх і зовнішніх факторів суб'єкта, призначений забезпечити гармонійний взаємовплив цього суб'єкта з навколишнім світом.

Ключові слова: активізація, методи активного навчання, навчальна діяльність, імітаційні та не імітаційні методи, технології активного навчання.

Постановка проблеми. Одним із перспективніших шляхів удосконалення підготовки студентів, озброєння їх потрібними знаннями і практичними навичками є впровадження методів активного навчання. Активізація навчальної діяльності студентів полягає у цілеспрямованій діяльності викладача з метою розробки і застосування змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчості, самостійності в одержанні знань, формуванні вмінь та навичок, використання їх на практиці. Викладачам потрібно так організовувати навчальний процес, щоб насамперед досягти позитивної мотивації до вивчення даного предмету, підвищити якість знань з предмету, сформувати самостійно здобувати знання та уміння, розвивати й удосконалювати розумові здібності. Вища освіта в Україні набуває свого розвитку та повинна бути усебічною, торкатися не лише суто економічної сторони життєдіяльності, але й включати також моральні, етичні, психологічні аспекти, які так чи інакше пов'язані з економікою та потребують вдосконалення професійної підготовки фахівців, що відповідають європейським освітнім стандартам. Практичне застосування нової системи навчання привело до появи різноманітних схем її реалізації. Результати їх застосування виявились як позитивними, так і негативними, що зумовлюється, зокрема, недостатньою розробкою умов ефективності організації контролю навчальної діяльності студентів у новій системі навчання.

На перше місце в навчанні висувається завдання не стільки максимального засвоєння наукової інформації, скільки формування вмінь творчо мислити і самостійно набувати нові знання. Вирішення цих проблем тісно пов'язано з активізацією навчальної діяльності студентів шляхом впровадження в навчальний процес методів активного навчання. Тому **метою даної статті** є активізація навчальної діяльності студентів за допомогою методів активного навчання для підвищення якості знань студентів в вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. За останній час форми активного навчання набули досить широкого розповсюдження в теорії та практиці освіти в Україні. До засновників ідеї активізації навчальної діяльності відносять таких вчених, як Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, А. Дістернега, К.Д. Ушинського та інших. Окремі питання активізації навчання стали предметом дослідження А. Алексюка, О. Вербицького, В. Вергасова, Г. Щукіної та інших. У своїх працях багато авторів висловлюють ідею необхідності активізації навчальної діяльності студентів з будь-яких галузей підготовки, конкретизують поняття активізації, розробляють концепцію проблемного навчання, створюють та вдосконалюють окремі методи активізації та аналізують різноманітні чинники активізації навчальної діяльності студентів. Активне навчання відрізняється від звичайного навчання рядом особливостей, до яких, перш за все, відноситься активізація розмов діяльності студентів шляхом формування спеціальних умов, які сприяють цій активізації незалежно від їхнього бажання.

Виклад основного матеріалу. Активне навчання являє собою таку організацію та ведення навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчальної діяльності студентів за допомогою широкого, бажано комплексного, використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів [1, с.17]. До методів активного навчання належать методи, при застосуванні яких студент змушений активно здобувати, переробляти й реалізовувати навчальну інформацію, яка подана в такій дидактичній формі, яка забезпечує об'єктивно й значно вищі, порівняно з традиційними способами, результати навчання практичної діяльності.

Вибираючи метод навчання, викладач враховує час, відведений на вивчення даної теми, а також значимість навчального матеріалу для подальшої професійної або навчальної діяльності студента. Але необхідно пам'ятати, що навчання – це не лише засвоєння знань і умінь, а й розвиток, виховання студентів. Вирішенню даних завдань сприяє активне навчання, яке знаменує

собою перехід від переважно регламентуючих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних, дослідницьких, пошукових, що забезпечує народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні [2, с.14-15].

Усі методи активного навчання поділяються на імітаційні та не імітаційні. До імітаційних методів належать традиційні форми занять. До не імітаційних методів навчання належать такі: проблемна лекція, лекція-диспут, семінар-конференція, семінари, інтелектуальна гра, розминка, інтелектуальний практикум, наукова конференція, використання автоматизованих і комп'ютерних джерел з правовим програмним забезпеченням, тести, правові задачі тощо. Не імітаційними, частіше за все, є активні види традиційних занять: лекції, лабораторні роботи тощо, імітаційні – це, як правило, заняття нового типу: неігрові та ігрові заняття, ділові, рольові ігри [6].

До технологій активного навчання відносять такі активні методи навчання як метод проєктів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів» тощо, орієнтованих на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, творче рішення конкретних проблем.

До методів навчання, в процесі яких проявляється та оцінюється індивідуальна діяльність студентів, відносимо позааудиторну діяльність, тобто самостійну роботу. Самостійна робота формує навички самостійної діяльності взагалі, що є необхідним у будь-якій професійній діяльності, виробляє здатність самостійно приймати відповідальні рішення, знаходити оптимальний вихід із складних ситуацій. Педагогіка вищої школи кваліфікує самостійну роботу студентів за різними критеріями. Самостійна діяльність виявляється тим характерним видом навчання, який найповніше відображає загальні риси творчої діяльності. Вона детермінується метою, усвідомленою студентами, визначеними мотивами, реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових або фізичних зусиль і завершується конкретними результатами [4, с.67-68].

Відомо, що кожна професійна діяльність охоплює весь діапазон знань. Звичайно, щось залишається на рівні поверхневого знайомства, щось на рівні автоматичних навичок, але навчально-пізнавальна діяльність, яка стосується спеціальності, повинна сягати п'ятого рівня – категорії творчості. Зрозуміло, що на лекціях, особливо потокових, неможливо досягти не те, щоб п'ятого рівня знань, але й третього, четвертого. Саме задля цього повинні використовувати такі методи навчання, які спонукають та активізують індивідуальну діяльність студентів. Методи навчання у практиці вищих навчальних закладів не тільки впливають на якість професійної освіти, але і на розвиток особистості.

Розглянемо деякі методи активного навчання.

Метод проєктів є одним із активних методів навчання. В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів і критичного мислення, умінь самостійно конструювати свої знання,

орієнтуватися в інформаційному просторі. Метод проєктів заснований на ідеї взаємодії та співробітництва студентів в ході навчального процесу, створює умови для розвитку різних необхідних якостей і як автономної, і як соціально-активної особистості, здатної взаємодіяти в навчальній групі і приймати на себе відповідальність як особисту, так і за навчальну групу. Такі необхідні якості потрібні студентам, щоб стати кваліфікованими фахівцями. Соціальні ролі, які приймають і виконують студенти в ході роботи над проєктами (організатора, лідера, виконавця та ін.) привчають і готують їх до виконання та вирішення складних проблемних професійних завдань у ситуаціях реальної взаємодії.

Метод моделювання конкретних ситуацій є сильним мотивуючим фактором та одним з методів активного навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. Цей метод передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу. Проблема ситуація може бути надана на початку розгляду навчальної теми й використовуватися, як основа для вивчення матеріалу. У процесі пояснення матеріалу можна запропонувати студентам логічні запитання, відповіді на які потрібно під час роботи або після самостійного опрацювання. Проблемну ситуацію можна також розглянути після вивчення окремого питання або цілої теми. У такому разі це сприятиме узагальненню та систематизації матеріалу. Використання методу моделювання конкретних ситуацій рекомендується для поглиблення знань із теми, установлення зв'язку теорії та практики, формування вмінь слухачів аналізувати ситуацію, робити висновки, приймати відповідні рішення, вести конкретну продуктивну діяльність у нетипових або непередбачуваних ситуаціях.

Розглянемо наступний метод активного навчання, який називається *ділові бесіди і рольові ігри*. Метод імітації прийняття управлінських рішень у різних виробничих ситуаціях. Цей метод відносять до активних методів навчання, так як діяльність студента носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. У студента стимулюють пізнавальні інтереси, підвищують мотивацію і сприяють активізації навчального процесу. Ігровий момент на заняттях сприяє зняттю напруги у відносинах, створенню позитивного емоційного клімату, позитивного характеру спілкування і атмосфери взаємодії. [5].

Одним із найбільш популярних методів навчання є *мозковий штурм*. Його проведення складається з двох послідовних етапів. Перший етап – пошук якомога більшої кількості варіантів відповіді на запитання. На другому етапі здійснюється обговорення, класифікація та відбір перспективних пропозицій. Мозковий штурм – це невичерпне джерело нових ідей нестандартних рішень. Сутність методу полягає у тому, що використовуються різноманітні прийоми "включення" фантазії, для кращого використання "суто людського" потенціалу до пошуку в різних видах діяльності. Цей метод використовується в роботах з малими та великими навчальними групами.

Одним із організаційних форм пізнавальної діяльності студентів, що дозволяє закріпити отримані раніше знання, заповнити відсутню інформацію, сформувати вміння розв'язувати проблеми, зміцнити позиції, навчитися культурі ведення дискусії є «Круглий стіл». Поряд з активним обміном знаннями, у студентів виробляються професійні вміння викладати думки, аргументувати свої міркування, обґрунтовувати запропоновані рішення і відстоювати свої переконання. "Круглий стіл" дає ще й результати, які не піддаються чіткому вимірюванню, але не менш важливі. Організатори "круглого столу" ознайомляться зі спектром думок з проблематики, яку вони досліджують, одержать корисний матеріал для публікацій та подальшої аналітичної і експертної роботи.

Розвиток, вдосконалення та закріплення практичних навичок та вмінь у студентів досягаються за рахунок їх інтенсивного тренування в умовах, які досить точно моделюють умови вирішення професійних завдань та умови професійного спілкування. Розвиток, вдосконалення та закріплення (знань та навичок) реалізуються через розігрування студентами відповідних змодельованих ролей у відповідних змодельованих ситуаціях. Таке розігрування здійснюється з метою вирішення (через спілкування) проблеми, яка виникла як наслідок змодельованої ситуації і базується на певному особистісному конфлікті. Для вирішення проблеми необхідним є заповнення співрозмовниками в ході спілкування своїх інформаційних прогалин через обмін інформацією. При цьому в рольовій грі тільки один або частина співрозмовників/учасників-гравців виступають в ролі фахівців, інші ж розігрують ролі нефахівців, які спілкуються з фахівцями з приводу питань, які для останніх є професійними [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Методи активного навчання значною мірою сприяють гармонійному розвитку особистості майбутньому фахівцю. У процесі виконання різноманітних завдань, а саме виконання письмових та усних вправ, діалогічне спілкування, монологічне висловлювання, тобто навчаючись висловлювати не лише свою думку з певної проблеми, але й робити самостійні висновки, у студентів формується краще розуміння тієї чи іншої професійної проблеми. Поступово вони навчаються приймати самостійні рішення в навчальній ситуації, що підвищує

їх значущість. Практичне значення активного навчання має висновок про існування у студентів реально діючих, усвідомлених мотивів, які мають позитивний вплив на ефективність учбової діяльності. Це відкриває можливість впливати на професійну спрямованість, яка стимулює їх до професійного зростання та виховання їхньої творчої активності.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посіб.] / І.М. Дичківська – К.: Академвидав, 2004. – 320 с.
2. Євтушевський В. Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України / В. Євтушевський // Проблеми освіти. – 2008. – Вип. 54. – С. 13-19.
3. Тарнопольський О.Б. Рольові ігри як засіб моделювання майбутньої професійної діяльності у мовній та позамовній підготовці студентів вишів [Електронний ресурс] / О.Б. Тарнопольський – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Tarnop.pdf. Назва з титул. екрана.
4. Підкасистий П.І. Самостоятельная деятельность учащихся / П.І. Подкасистый – Москва : Педагогика, 1972. – 182с.
5. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://kursak.net/vikoristannya-analizu-metodu-konkretnix-situacij-2/>. Назва з титул. екрана.
6. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3087>. Назва з титул. екрана.

References

1. Dychkiv's'ka I.M. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi: [navch. posib.] / I.M. Dychkiv's'ka – K.: Akademvydav, 2004. – 320s.
2. Yevtushevs'kyi V. Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom u vyschych navchal'nykh zakladaKh Ukrainy / V. Yevtushevs'kyi // Problemy osvity. – 2008. – Vyp. 54. – S. 13-19.
3. Tarnopol's'kyi O.B. Rol'ovi hry yak zasib modelyuvannya maybutnoyi profesynoyi diyal'nosti u movniy ta pozamovniy pidhotovtsi studentiv vyshiv [Elektronnyy resurs] / O.B. Tarnopol's'kyi – Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Tarnop.pdf. Nazva z tityl. ekrana.
4. Podkasytiy P.I. Samostoyatel'naya deyatel'nost uchashchisya / P.I. Podkasytiy – Moskva : Pedagogika, 1972. – 182 s.
5. [Elektronnyy resurs] / – Rezhym dostupu: <http://kursak.net/vikoristannya-analizu-metodu-konkretnix-situacij-2/>. Nazva z tityl. ekrana.
6. [Elektronnyy resurs] / – Rezhym dostupu: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3087>. Nazva z tityl. ekrana.

Valiiova T.B.,

Senior lector of foreign languages department of Kharkiv national university of Radioelectronics, tvaliyovab@gmail.com

Ukraine, Kharkiv

ACTIVATION OF THE STUDENT` LEARNING ACTIVITY WITH THE HELP OF THE ACTIVE TEACHING METHODS AT HIGHER SCHOOLS

The article considers the active teaching methods with regard to the students` professional orientation at higher schools. It is analyzed the teaching methods. It is proved that the formation and activation is a long and complex process and the success depends on the conditions targeted on the way due to the compliance of the internal and external factors of the subject intended to ensure the harmonious interaction of the subject with the surrounding world.

Key words: activation, active teaching methods, learning activity, simulated and non-simulated methods, active learning technologies.